

**Міністерство освіти і науки України
Миколаївський національний аграрний університет**

ПІСОЧЕНКО ТЕТЯНА СЕРГІЇВНА

УДК 339.564:631.14

**ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК ЕКСПОРТНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПІДПРИЄМСТВ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО ПІДКОМПЛЕКСУ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Миколаїв – 2017

Дисертацією є рукопис
Робота виконана в Миколаївському національному аграрному університеті
Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Гончаренко Ірина Василівна,
Миколаївський національний аграрний університет
професор кафедри публічного управління та
адміністрування і міжнародної економіки

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Сахацький Микола Павлович,
Одеська державна академія будівництва і
архітектури,
завідувач кафедри маркетингу;

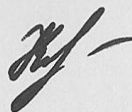
доктор економічних наук, професор
Яценко Ольга Миколаївна,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана,
професор кафедри міжнародної торгівлі

Захист відбудеться «1» березня 2017 року о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 38.806.01 у Миколаївському національному аграрному університеті за адресою: 54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9, коференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Миколаївського національного аграрного університету за адресою: 54020, м. Миколаїв, вул. Генерала Карпенка, 73, корпус № 1.

Автореферат розісланий «27» січня 2017 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А. В. Ключник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Формування ефективної моделі господарювання в Україні вимагає кардинальних змін, які спрямовані на розвиток взаємовигідного співробітництва підприємств у зовнішньоекономічних відносинах. Особливо гостро проблема стоїть перед підприємствами агропродовольчого підкомплексу економіки України, що мають величезний потенціал для розвитку, але в силу специфічних особливостей притаманних економіці країни, низьку частку експортованої продукції, проблеми з її просуванням і збутом на закордонних ринках не вирішено.

Об'єктивна необхідність модернізації української економіки на інноваційній основі диктує необхідність зміни структури експорту продукції агровиробництва у напрямі зниження залежності від експорту ресурсів з переорієнтацією можливостей виведення на зовнішні ринки. Сьогодні економічний розвиток підвищує можливості підприємств агропродовольчого підкомплексу до присутності на світових ринках не тільки в якості постачальників ресурсів, багато підприємств мають свою експортну спрямованість і спеціалізацію, не пов'язану безпосередньо з поставками сировини. Зазначені процеси характерні як для національної економіки, в цілому, так і для окремих регіонів, підприємств та їх формувань. Актуальними є питання формування та розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу.

Питанням формування і розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу присвячено праці вітчизняних та іноземних вчених, серед них: Е. І. Аметова, І. Н. Васютченко, О. М. Вишневська, Є. В. Волкодавова, І. І. Гаврилюк, І. В. Гончаренко, С. С. Демін, С. Дубков, О. Ю. Єрмаков, М. В. Жук, А. В. Ключник, І. М. Крайніков, Р. В. Логоша, Т. Мельнік, Е. І. Нікітіна, Л. І. Піддубна, Н. П. Пирець, О. В. Пирог, Б. В. Погріщук, Н. В. Потриваєва, М. П. Сахацький, Н. М. Сіренко, А. В. Сидоренко, Т. В. Скорнякова, М. Е. Селфулаєва, В. В. Столяров, Ю. В. Ушкаренко, Дж. Халилов, І. І. Червен, В. В. Швидкий, О. В. Шибаніна, О. М. Яценко та інші. Проте, динамічні зміни, що відбуваються в економіці України та посилення впливу міжнародних економічних факторів на здійснення експортної діяльності підприємств агропродовольчого підкомплексу спричинюють необхідність теоретико-методичного обґрунтування напрямів подальшого розвитку.

Узагальнення наукових і практичних розробок по даній проблематиці свідчать про те, що залишаються недостатньо досліджуваними такі аспекти, як поглиблення сучасної моделі реалізації експортного потенціалу через

виокремлення теоретичних положень його формування та розвитку, розширення системи критеріїв і показників оцінювання експортного потенціалу підприємств, обґрунтування впливу економічних чинників на результативність зовнішньоекономічної діяльності. Актуальність указаних проблемних питань, недостатній рівень їх наукової та прикладної розробки зумовили вибір теми дисертації, визначили її мету, завдання та науково-логічну побудову.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Миколаївського національного аграрного університету за темами: «Організаційно-економічні засоби формування та розвитку потенціалу суб'єктів господарювання сільських територій України» (номер державної реєстрації 0113U002422), у межах якої автором запропоновано методика оцінки формування та реалізації експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу; «Економічне зростання підприємств аграрного сектору в умовах зміцнення зовнішньоекономічних зв'язків України» (номер державної реєстрації 0113U002421), дисертантом розроблено заходи щодо удосконалення управління процесом розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертаційної роботи є комплексне наукове та практичне розв'язання проблемних питань формування й розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу.

Відповідно до зазначеної мети поставлено та розв'язано такі задачі:

- розглянути сутність, принципи, складові, особливості формування та розвитку експортного потенціалу;
- розкрити методичні підходи до оцінювання експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу;
- узагальнити та систематизувати методика дослідження та оцінки експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу;
- охарактеризувати складові експортного потенціалу та дати визначення експортній діяльності підприємств агропродовольчого підкомплексу;
- провести оцінку формування та розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу Миколаївської області;
- сформулювати концепцію подальшого розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу;
- обґрунтувати напрями підвищення обсягів експорту переробленої продукції;

– запропонувати заходи удосконалення управління експортною діяльністю підприємств агропродовольчого підкомплексу.

Об'єктом дослідження є процеси формування та реалізації експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних і прикладних засад формування та розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу.

Методи дослідження. Теоретичну і методичну основу роботи становить сукупність загальнонаукових і спеціальних методів, що дало змогу визначити процеси та явища у їх взаємозв'язку і розв'язати поставлені наукові та прикладні завдання формування та розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу.

З метою вирішення поставлених задач під час проведення дослідження було використано широке коло наступних методів: абстрактно-теоретичний, діалектичний і логічний (під час визначення й узагальнення теоретичних і методичних основ формування та розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу); бібліографічний (у процесі опрацювання наукових праць, що розкривають аспекти експортного потенціалу); історичний (під час вивчення тенденцій зміни формування та розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу); методи аналізу і синтезу (виявлення причинно-наслідкових залежностей); вибіркового обстеження та групування (при проведенні оцінки формування та розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу Миколаївської області); графічний (при оцінці тенденцій зміни основних результативних показників); методів системного підходу (у процесі обґрунтування та формування концепції експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу); економіко-математичного моделювання (з метою визначення напрямів підвищення обсягів експорту переробленої продукції на основі кооперативного об'єднання); експертні методи вибору показників (при визначенні основних інструментів стандартизації та сертифікації продукції).

Інформаційною базою для проведення дослідження були законодавчі і нормативно-правові акти, офіційні матеріали Державної служби статистики України і Головного управління статистики у Миколаївській області, Міністерства аграрної політики і продовольства України і Головного управління агропромислового розвитку Миколаївської області державної адміністрації, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Територіального органу державної фіскальної служби у Миколаївській області, державного підприємства «Миколаївський науково-виробничий

центр стандартизації, метрології та сертифікації»; монографії; науково-аналітичні публікації і електронні ресурси з теми дослідження; результати власних досліджень автора, рейтингової оцінки, особистих спостережень.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в такому:

вперше:

– запропоновано концептуальні засади формування та розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу, в основу процесу покладено: активізацію використання інструментів стандартизації та сертифікації продукції; підвищення ступеня переробки продукції, частки товарів з високим рівнем доданої вартості й заходи стосовно забезпечення ефективного управління зовнішньоекономічною діяльністю (С. 16-21);

удосконалено:

– методико-прикладні основи проведення класифікації підприємств агропродовольчого підкомплексу в контексті здійснення ними експортної діяльності, де враховано ступінь формування та використання стратегії, галузева приналежність та спеціалізація, форма власності, рівень конкурентоспроможності, розвиток експортного потенціалу, чисельність працюючих, диверсифікація експортних ринків (С. 11);

– наукове обґрунтування комплексної оцінки рівня розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу, визначено фактори, що суттєво впливають: обсяг власного капіталу, основних засобів, поточних і довгострокових зобов'язань та кількість працюючих (С. 15);

– класифікацію переробних підприємств за: характером сировини, яку переробляють; призначенням готової продукції; періодом роботи протягом року; тривалістю роботи протягом доби; способом одержання готової продукції; рівнем механізації і автоматизації виробничих процесів (С. 19);

дістало подальшого розвитку:

– визначення та обґрунтування експортної діяльності підприємств агропродовольчого підкомплексу, що базується на врахуванні виробничого, трудового, фінансового, інфраструктурного, інформаційного, соціально-культурного, ринкового потенціалів й тенденцій процесу глобалізації (С. 10);

– обґрунтування перспектив активізації експорту продукції з високим рівнем доданої вартості підприємствами агропродовольчого підкомплексу на основі формування кооперативних об'єднань для збільшення ступеню переробки сільськогосподарської сировини (С. 19-20);

– методичні підходи до виявлення впливу рівня

конкурентоспроможності економіки держави на показники розвитку експортної діяльності підприємств агропродовольчого підкомплексу (С. 21).

Практичне значення отриманих результатів. Основні наукові положення дисертації доведено до рівня методичних узагальнень і прикладного інструментарію, що дає змогу створити підґрунтя до забезпечення формування й розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу Миколаївської області. Запропонований методичний підхід до визначення інтегрального порівняльного показника ефективності експортного потенціалу використано підприємствами для розробки стратегій зовнішньоекономічної діяльності. Пропозиції, щодо активізації експорту продукції з високим рівнем доданої вартості підприємствами агропродовольчого підкомплексу на основі формування кооперативних об'єднань застосовуються при прийнятті управлінських рішень регіональними владними структурами.

Результати досліджень підтверджуються їх упровадженням у діяльність підприємств агропродовольчого підкомплексу Миколаївської області: Жовтневою районною державною адміністрацією (довідка № 5055/01-26/1-12 від 10.12.2012 р.), Управлінням агропромислового розвитку Казанківської районної державної адміністрації (довідка № 11/373 від 04.08.2014 р.), ФГ «Владам» (довідка № 57 від 20.11.2014 р.), а також Департаментом агропромислового розвитку Миколаївської області державної адміністрації (довідка № 298/02/08-29/14 від 29.12.2014 р.), ПАТ «Лакталіс-Миколаїв» (довідка № 705/1 від 11.02.2015 р.), ТОВ СП «Нібулон» (довідка № 125 від 27.03.2015 р.). Теоретичні висновки, методичні положення та прикладний інструментарій щодо формування й розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу використовуються в навчальному процесі Миколаївського національного аграрного університету під час викладання дисциплін: «Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності», «Облік зовнішньоекономічної діяльності», «Зовнішньоекономічна діяльність», «Фінансовий облік у галузях народного господарства» та «Аналіз господарської діяльності» (довідка № 1071 від 12.06.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самостійно виконаною науковою працею. Викладені в роботі та наукових статтях результати отримані автором особисто й відображають основний зміст дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дисертації викладені в наукових доповідях та отримали позитивну оцінку на науково-практичних конференціях: XIV Міжнародній науково-практичній

конференції «Иновационные направления развития АПК и повышение конкурентоспособности предприятий, отраслей и комплексов – вклад молодых ученых» (м. Ярославль, 26-27 січня 2011 р.); Причорноморській регіональній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу (м. Миколаїв, 27-29 квітня 2011 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Інтеграційні процеси в АПК» (м. Миколаїв, 28-30 вересня 2011 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції, присвяченій 195 річчю Харківського національного аграрного університету ім. В.В.Докучаєва» (м. Харків, 14-23 вересня 2011 р.); I Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих вчених «Фінансово-економічні проблеми сучасного світу: шляхи і перспективи їх вирішення на мікро-, макро- та мегарівнях» (м. Кременчук, 24 лютого 2012 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Кооперативний маркетинг в агробізнесі: проблеми і перспективи розвитку в Україні» (м. Житомир, 5-7 квітня 2012 р.); Причорноморській регіональній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу (м. Миколаїв, 18-20 квітня 2012 р.); II Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції «Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи (м. Дніпропетровськ, 14-16 березня 2012 р.); Причорноморській регіональній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу (м. Миколаїв, 24-26 квітня 2013 р.); Materialele Simpozionului Științific Internațional „Agricultura Modernă – Realizări și Perspective» consacrat aniversării de 80 de ani de la Înființarea Universității Agrare de Stat din Moldova (Chișinău, 2013); IX Міжнародній науково-практичній конференції присвяченій пам'яті професора Г. Г. Кірейцева «Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, між предметні зразки» (м. Київ, 26 лютого 2015 р.); Причорноморській регіональній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу «Розвиток українського села – основи аграрної реформи України» (м. Миколаїв, 23-25 квітня 2014 р.); Причорноморській регіональній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу (м. Миколаїв, 22-24 квітні 2015 р.); IV Міжнародній науково-практичній конференції «Стан та перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (м. Тернопіль, 11 травня 2016 р.); Причорноморській регіональній науково-практичній конференції професорсько-викладацького складу (м. Миколаїв, 20-22 квітні 2016 р.); Всеукраїнській інтернет-конференції «Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів в умовах глобалізації економіки» (м. Миколаїв, 20 травня 2016 р.).

Публікації. За результатами наукових досліджень опубліковано

22 наукові праці загальним обсягом 6,93 друк. арк., з них: 5 робіт – у наукових фахових виданнях (1,17 авт. арк.), у тому числі 4 – одноосібних, 1 одноосібна публікація з індексом цитування включена до міжнародної наукометричної бази РІНЦ, 1 публікація у зарубіжному виданні, 15 матеріалів конференцій, загальним обсягом 1,46 авт. арк., 1 припринт – 1,75 авт. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст викладено на 177 сторінках комп'ютерного тексту і містить 38 рисунків (на 18 сторінках), 42 таблиці (на 20 сторінках), список використаних джерел (207 найменувань на 24 сторінках), 5 додатків (на 11 сторінках).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** визначено: актуальність теми дисертаційного дослідження; сформульовано мету, задачі; визначено об'єкт, предмет, методи дослідження; висвітлено наукову новизну та практичну цінність одержаних результатів; розкрито зв'язок роботи з науковими темами; окреслено особистий внесок здобувача; наведено інформацію щодо апробації основних положень дисертаційної роботи; зазначено кількість публікацій.

У **першому розділі «Теоретичні аспекти формування та розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу»** визначено сутність, складові та необхідність розвитку експортного потенціалу підприємств, розкрито особливості формування та розвитку експортного потенціалу, методичні підходи до оцінювання експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу.

У міжнародному товарообігу агропродовольчого ринку питома вага готової до споживання продукції, близько 70 % і лише третина – товари, які є продукцією підприємств агропродовольчого підкомплексу та призначені для подальшої переробки. При цьому світові тенденції вимагають збільшення можливостей виробництва та подальшого експорту саме готової продукції і, тим самим, одночасного зменшення частки сільськогосподарської сировини в міжнародній торгівлі.

У структурі вітчизняного аграрного експорту ситуація є повністю протилежною міжнародним перспективним напрямкам розвитку. Переважна більшість експортованих товарів підприємств агропродовольчого підкомплексу представлені у вигляді сировини та продукції низького рівня переробки. За таких умов загострюється актуальність проблеми вивчення питань розвитку й диверсифікації експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу. Причому, особливості та результати вирішення даного питання визначатимуть не лише масштаби, а й

ефективність участі України на міжнародних ринках в умовах посилення глобалізації світового господарства, загалом.

Формування та розвиток експортного потенціалу – це складний процес, в основі якого лежить вдосконалення системи бізнес-процесів, що охоплюють усі аспекти виробничо-господарської діяльності підприємств агропродовольчого підкомплексу, у тому числі його зовнішньоекономічну діяльність.

Думки різних вчених щодо трактування експортного потенціалу розходяться за часовим діапазоном реалізованих наявних ресурсів та отримання вигод від них. Переважна більшість авторів дотримується думки, що експортний потенціал включає в себе лише наявний ресурс, що вже реалізується, відкидаючи твердження інших про те, що до його структури входить і здатність створити відповідні ресурси та з успіхом їх використовувати в перспективі.

У роботі виділено основні складові експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу до яких віднесено виробничий, трудовий, фінансовий, інфраструктурний, інформаційний, соціально-культурний, ринковий потенціали, які в подальшому можуть бути використані для розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Метою експортоорієнтованого розвитку підприємств агропродовольчого підкомплексу економіки України є отримання максимальних вигод від інтеграції в світову економіку, яка дозволить:

- в результаті загострення конкуренції і посилення необхідності усунути внутрішні диспропорції і шукати невикористані резерви – підвищити якість управління на всіх рівнях економіки;

- подолати сировинну спрямованість експорту, розвивати виробництва, що мають конкурентні переваги з переробки місцевої сировини і випуску продукції з високою доданою вартістю;

- створити значну кількість нових робочих місць, так як виходячи з більш дешевої робочої сили порівняно із зовнішнім ринком, більш конкурентними виявляться трудомісткі виробництва;

- прискорити технологічний розвиток та підвищить якість «людського капіталу» за рахунок освоєння нових технологій, сучасного проектування, контролю управління якістю, організації виробництва та менеджменту;

- стимулювати більш широке залучення іноземних інвестицій і позик, так як рішення інвесторів і кредиторів базуються на показниках платоспроможності країни, особливо на величині її зовнішніх надходжень;

- збільшити надходження іноземної валюти, необхідної для імпорту сучасного обладнання та створення високотехнологічних виробництв;

- створити сучасну виробничу, ринкову та фінансову інфраструктуру на основі сучасних комунікацій, засобів пересування і передачі інформації, фінансових та інших інститутів.

Систематизація даних про діяльність експортоорієнтованих підприємств агропродовольчого підкомплексу дозволила запропонувати їх класифікувати за наступними ознаками: ступінь формування та використання стратегії; галузева приналежність та спеціалізація; форма власності; рівень конкурентоспроможності; розвиток експортного потенціалу; чисельність працюючих; диверсифікація експортних ринків.

Спроможність підприємств до експорту визначається передусім фінансовими та виробничими можливостями підприємств агропродовольчого підкомплексу. З огляду на вищезазначене, експортний потенціал підприємства варто розрахувати за формулою:

$$E_{nn} = E_{nkp} \cdot I_n \cdot \beta = E_{nkp} \cdot КП \cdot ОЗ \cdot ВК \cdot \beta, \quad (1)$$

де E_{nn} – експортний потенціал підприємства;

I_n – інтегральна оцінка експортної конкурентоспроможності підприємства;

$КП$ – зважена середня кількість працівників підприємства;

$ОЗ$ – зважені основні засоби підприємства;

$ВК$ – зважений власний капітал;

β – поправочний коефіцієнт.

Отримані результати дозволять проводити комплексну експертизу підприємств спрямованих на експортну діяльність.

Отже, управління формуванням та розвитком експортного потенціалу підприємства, спрямовується на збільшення обсягів експорту у вартісному виразі і зниження його витрат. На кожному етапі формування відбувається планування обсягів і ступеня конкурентоспроможності експортного асортименту в сфері виробництва, а на стадії реалізації оцінюються показники, що впливають з рівня експортного потенціалу на міжнародних ринках. В процесі дослідження робиться акцент на елементи управління, які в реальних умовах зовнішньоекономічної діяльності підприємств вже сьогодні дають відчутний результат підвищення ефективності формування та розвитку їх експортного потенціалу і можуть доповнити технології, що існують в сучасній економічній науці.

У другому розділі «Характеристика підприємств агропродовольчого підкомплексу та оцінка їх експортного потенціалу» охарактеризовано підприємства агропродовольчого підкомплексу та проведено оцінку експортного потенціалу; зроблено аналіз результату експортної діяльності підприємств агропродовольчого підкомплексу України та зокрема

Миколаївської області.

Сільське господарство та харчова промисловість продукують в Україні принаймні в півтора рази більше валової доданої вартості, ніж решта галузей обробної промисловості. Базою агропродовольчого підкомплексу є аграрний сектор, де формується 11,2 % ВВП країни (табл. 1).

Таблиця 1 Питома вага підприємств агропродовольчого підкомплексу в економіці України, %

Показники	Роки							
	2003	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Частка агропродовольчого сектору в загальному обсязі валового внутрішнього продукту (у фактичних цінах)	32,5	18,1	15,0	16,5	17,2	18,5	10,3	11,2
Частка агропродовольчого сектору у загальному обсязі валової доданої вартості (у фактичних цінах)	16,3	8,6	7,5	7,9	8,7	9,3	15	38,5
Частка основних засобів агропродовольчого сектору	10,2	4,8	3,4	3,0	2,8	2,6	2,5	2,6
Частка найманих працівників агропродовольчого сектору	18,9	8,8	7,6	6,9	6,6	6,2	6,1	6,0

Агропродовольчий сектор, займає значне місце в економіці країни. Максимального рівня, протягом аналізованого періоду, його частка у валовому внутрішньому продукті сягала у 2003 р. і становила 32,5 %, мінімального у 2014 р. – 10,3 %, у 2015 р. даний показник підвищився і становив 11,2 відсотки.

Поглиблюючи дослідження розглянемо діяльність підприємств агропродовольчого підкомплексу Миколаївської області. Виробничою структурою підприємств агропродовольчого підкомплексу є виробництво та переробка рослинницько-тваринницької продукції. Питома вага продукції рослинництва в загальному обсязі досягає 60 відсотків. Досліджуючи стан підприємств агропродовольчого підкомплексу області необхідно відзначити, що починаючи з 2005 р. прослідковується стабільність за обсягами виробництва основних видів продукції тваринного походження. Що стосується виробництва продукції рослинного походження, то тут спостерігається ріст обсягів виробництва, починаючи з 2005 р. по 2013 р. обсяг виробництва окремих видів продукції зросли майже на 100 відсотків.

За валовим регіональним продуктом у 2013-2015рр. частка Миколаївської області коливається від 2,0 % до 2,2% в загальних показниках по Україні, а за часткою продукції сільського господарства перевищує 3,7 відсотка (рис. 1).

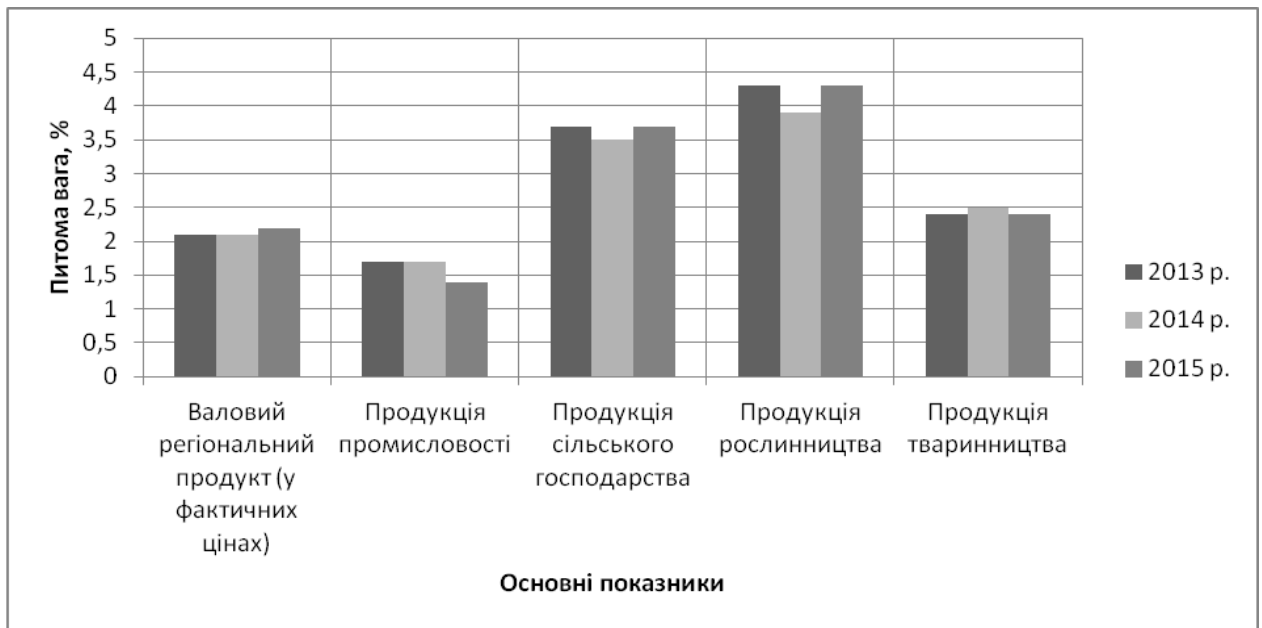

Рисунок 1 – Питома вага продукції підприємств агропродовольчого підкомплексу Миколаївської області в показниках України, %

Проведені дослідження свідчать про те, що виробництво продукції рослинництва підприємствами агропродовольчого підкомплексу в Миколаївській області повністю задовольняє потреби населення, в деяких позиціях навіть з залишком, це свідчить про те, що підприємства мають продукцію для експорту.

Основу експорту підприємств Миколаївської області складає продукція сільськогосподарського виробництва (табл. 2).

Таблиця 2 Експорт основних видів продукції підприємствами агропродовольчого підкомплексу Миколаївської області

Продукція	2014 р.					2015 р.				
	Обсяг реалізації		Середня ціна			Обсяг реалізації		Середня ціна		
	тис. тонн	у % до 2013р.	грн/т	USD/т	у % до 2013 р.	тис. тонн	у % до 2014р.	грн/т	USD/т	у % до 2014 р.
Пшениця	2453	125,1	3520	196	242,8	1130	52,5	4100	173	116,5
Ячмінь	1729	167,1	2700	218	175,3	389	22,5	3500	155	129,6
Кукурудза	800	313,7	2650	310	230,4	600	75,0	4300	186	162,3
Соеві боби	1	20,0	6900	500	186,5	0,9	90,0	10500	360	152,2
Насіння соняшнику	35,2	227,1	6800	301	215,9	23,5	66,8	10000	395	147,1
Насіння ріпаку	4,3	61,4	5800	359	168,1	3,8	88,4	11400	415	196,6

Основними підприємствами агропродовольчого підкомплексу – експортерами продукції в Миколаївській області та найбільшими трейдерами є ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «Грінтур-Екс», а підприємствами експортерами продуктів харчування, являються ФГ «Органік Системс», ТОВ «Сандора»,

ТОВ «Молочна компанія ДРУЖБА» та інші.

Провівши групування підприємств Миколаївської області, за критерієм здійснення експорту продукції сільськогосподарського виробництва, нами було встановлено п'ять груп з обсягом експортованої продукції більше 500 млн грн (табл. 3).

Таблиця 3 Групування підприємств агропродовольчого підкомплексу, експортерів продукції в Миколаївській області

Групи	Обсяги експорту, млн. грн	2012р.	2013р.	2014р.	2014 р. у % до	
					2012р.	2013р.
I	до 0,5	2	9	4	200	44,4
II	від 0,5 до 1,0	2	2	6	300	300
III	від 1,0 до 100,0	10	18	32	320	177,8
IV	від 100,0 до 500,0	1	1	6	600	600
V	більше 500,0	2	2	2	100	100

За період 2012-2014 рр. кількість підприємств – експортерів, з кожним роком збільшувалася, від 17 підприємств у 2012 р. до 50 підприємств у 2014 році. Якщо аналізувати по групам, то у першу групу у 2014 р. увійшло 4 підприємства, на протязі попередніх років кількість коливалася від 3-х до 9-ти. Друга та четверта групи порівняно з попередніми роками збільшилася на чотири підприємства і становила у 2014 р. – 6. Найбільші зміни відбулися у третій групі у досліджуваному році їх налічувалося 32 підприємства, це говорить про те що кількість підприємств порівняно з попередніми роками збільшилась у 2 рази. До п'ятої групи починаючи з 2012 р. входило 2 підприємства (табл. 4).

Таблиця 4 Підприємства агропродовольчого підкомплексу, грошові надходження від експорту продукції яких складає більше 500 млн грн

Підприємства	тис. грн			2014 р. у % до	
	2012р.	2013р.	2014р.	2012р.	2013р.
ТОВ СП «Нібулон»	9382154,42	5325508,70	15887157,59	169,3	298,3
ТОВ «Грінтур-Екс»	872493,88	835451,24	2719941,87	311,7	325,6

Вказані підприємства з кожним роком нарощують грошові надходження від експорту зернових та технічних культур в країни Європи, Америки та Африки. У 2014 р. у ТОВ СП «Нібулон» грошові надходження збільшилися на 69,3 % у порівнянні з 2012 р., та на 198,3 % відповідно з 2013 роком. У ТОВ «Грінтур-Екс» ситуація склалася наступним чином: у 2014 р. в порівнянні з 2012 р. показник збільшився на 211,7 % та на 225,6 % відповідно у порівнянні з 2013 р.

Сформувавши кореляційну матрицю та провівши аналіз залежності між обсягом експорту, власним капіталом та кількістю працівників сільськогосподарських підприємств, нами виявлено, що при збільшенні чисельності працівників та при збільшенні власного капіталу обсяг експорту збільшується (рис 2).

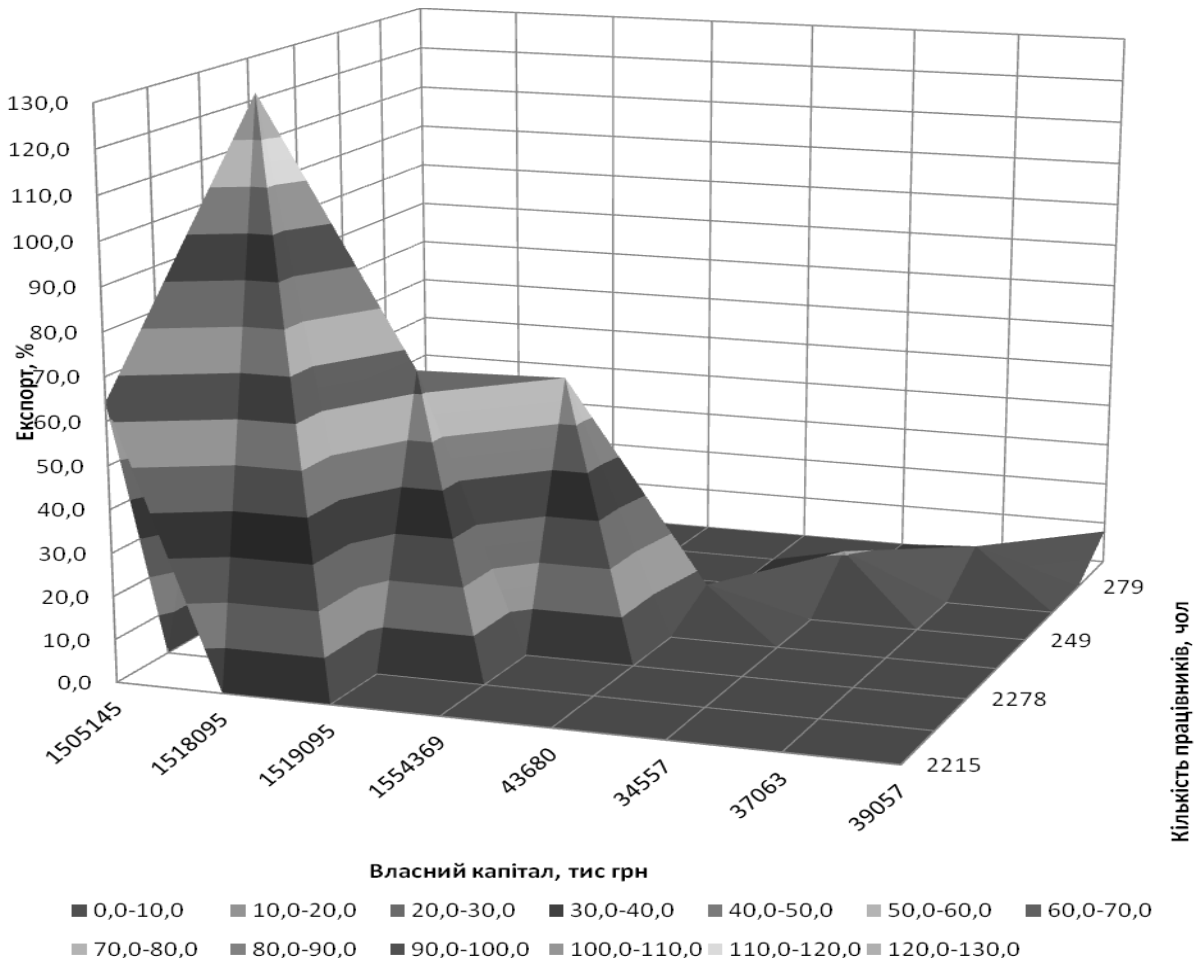

Рисунок 2 – Залежність між обсягом експорту, власним капіталом та кількістю працівників сільськогосподарських підприємств Миколаївської області за 2012-2014рр.

Загальний обсяг експорту по ПАТ «Лакталіс-Миколаїв» в період дослідження 2012 – 2014рр. коливався від 0,9 % до 1,0 % та ПАТ «Коблево» – від 1,1% до 3,1 відсотка. При тому що в ТОВ СП «Нібулон» даний показник становив у 2012 р. – 130 %, а вже в 2014 р. – експорт зменшився і становив 60 відсотків.

Експортний потенціал Миколаївської області формується у результаті діяльності, як підприємств агропродовольчого підкомплексу, що є суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, так і підприємствами, що не виходять на зовнішній ринок. Нами проведено вибіркоче обстеження

підприємств агропродовольчого підкомплексу Миколаївської області та виділено типові підприємства агропродовольчого підкомплексу, що не мають статусу суб'єкта зовнішньоекономічної діяльності. Дохід (виручка) від реалізації продукції потенційних підприємств експортерів у 2014 р. порівняно з попередніми роками збільшується. Це відбувається за рахунок збільшення виробництва продукції та підвищення цін реалізації.

У третьому розділі «Обґрунтування перспективних напрямів розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу» сформувано концепцію формування та розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу; запропоновано напрями підвищення експорту переробленої продукції; визначено заходи удосконалення управління експортною діяльністю підприємств агропродовольчого підкомплексу.

Реалізація завдань інноваційного розвитку спонукає до становлення проектної економіки, заснованої на проекті, як організаційній одиниці координації та принципі партнерства – способі координації інвестиційної діяльності учасників. У сфері розвитку експортного потенціалу підприємств доцільним є реалізація проектного підходу на основі:

- визначення коротко- та довгострокових інтересів (як загальних, так і в рамках конкретних проектів економічного співробітництва чи інтеграції) на основі системного аналізу інформації, загальних внутрішніх та зовнішніх економічних тенденцій та прогнозів із залученням фахових експертів;
- наявності ефективної системи внутрішньої координації дій в рамках реалізації пріоритетів;
- економічної обґрунтованості перспективних міжнародних проектів, зокрема, використовуючи поступову інтеграцію до внутрішнього ринку ЄС, зміцнення співпраці на інших напрямках, в тому числі з країнами СНД, а також стратегій поглиблення економічного співробітництва;
- відповідності внутрішніх реформ цілям та пріоритетам зовнішньоекономічної та торговельної політики.

Стан агропродовольчого підкомплексу економіки, зовнішньоекономічної діяльності підприємств зумовлюють об'єктивну доцільність формування Концепції проекту розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу (далі - Концепція) як документа, в якому окреслювалися б актуальні напрями розвитку експорту підприємств.

Основною метою Концепції є висвітлення економічних і організаційних передумов для розвитку експортної інфраструктури, забезпечення економічної стабільності роботи агропродовольчих

підприємств і розвитку їх конкурентоспроможності.

Реалізація мети потребує послідовного вирішення таких завдань:

- оптимізація соціальної, організаційної, функціональної і територіальної структур забезпечення експорту, розвиток і зміцнення експортного потенціалу як ефективного каналу реалізації товарів та послуг підприємств;

- постійне забезпечення виробництва й постачання на світовий ринок конкурентоспроможної продукції;

- запровадження дієвих механізмів щодо безпечності харчових продуктів.

В контексті реалізації вказаних завдань особливо актуальним є реалізація блоку заходів, щодо безпеки харчових продуктів на європейському рівні. Адже, перш ніж потрапити на ринок Європи, товари повинні відповідати вимогам ЄС із захисту здоров'я людини та тварин, довкілля та прав споживачів.

Узагальнюючи результати дослідження питань безпеки продукції пропонуємо модель проведення сертифікації продукції підприємствами агропродовольчого підкомплексу економіки України на рисунку 3.

На більшості підприємств агропродовольчого підкомплексу економіки України, такі системи сертифікації якості ще треба створювати. Вони мають обов'язково передбачати комплексне управління якістю, що потребує колективної діяльності й спільних зусиль. З огляду на це можна назвати головні принципи формування системи якості:

- підготовка всіх категорій кадрів найвищого професійного рівня (необхідну якість забезпечують люди, а не машини);

- безпосередня заінтересованість першого керівника та всього керівництва підприємства в повсякчасному позитивному розв'язанні проблем забезпечення якості продукції; підпорядкування поставленій меті організаційної структури системи наприклад, суміщення посад заступника директора підприємства з питань якості та начальника відділу технічного контролю, що частенько трапляється на практиці, є вкрай недоцільним, оскільки технічний контроль – це зовсім не найголовніше в системі);

- управління якістю продукції за участю всіх без винятку працівників підприємства (від директора до робітника);

- поточний розподіл відповідальності між підрозділами та їхніми керівниками;

- залучення робітників до повсякденної роботи у цьому напрямку через гуртки якості (виходячи з досвіду Японії, США) тощо.

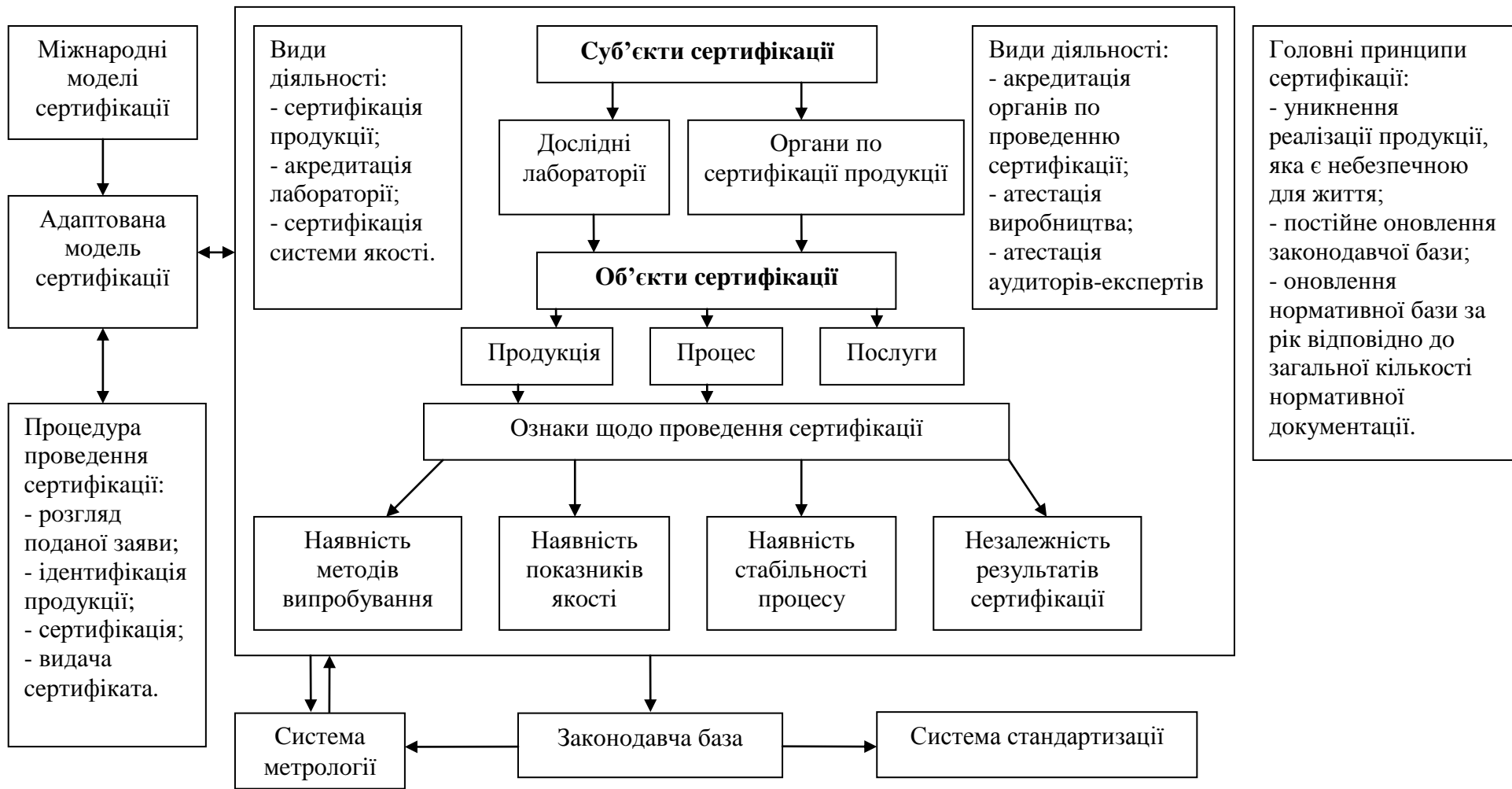

Рисунок 3 – Схема проведення сертифікації продукції підприємствами агропродовольчого підкомплексу

За досвідом розвинутих країн світу перспективним є виробництво продукції з високою часткою доданої вартості. Реалізувати завдання підвищення ступеня переробки експортованої продукції переважній більшості підприємств агропродовольчого підкомплексу самостійно не можливо, а реальним шляхом його виконання може стати створення кооперативних об'єднань. Розроблений проект створення кооперативу, показав, що загальні показники рентабельності виробництва продукції підвищуються на 4,4 в.п., що дасть позитивний результат, як для самого кооперативу так і для держави в цілому (табл. 5).

Таблиця 5 Фінансові показники кооперативного об'єднання на 2017 р.

Підприємства	Без участі в кооперативі				За участю в кооперативі				Пріорит рівня рентабельності (збитковості), «+,-»
	Виручка від реалізації продукції, тис грн	Собівартість реалізованої продукції, тис грн	Прибуток, тис грн	Рівень рентабельності, %	Виручка від реалізації продукції, тис грн	Собівартість реалізованої продукції, тис грн	Прибуток, тис грн	Рівень рентабельності, %	
ПП «Кун»	5636,3	2672,0	2964,3	110,9	11286,3	5283,0	6003,3	113,6	2,7
ПОП «Подільське»	9307,2	6070,7	3236,6	53,3	11441,0	6450,0	4991	77,4	24,1
СГ ТОВ «Горизонт-Агро»	2533,8	1256,7	1277,1	101,6	7087,0	4896,0	2191,0	44,7	- 6,9
Всього	17477,4	9999,4	7478,0	74,8	29814,3	16629	13185,3	79,2	4,4

Переробка сільськогосподарської сировини з високою часткою доданої вартості є головним пріоритетом у створенні бази для нарощування обсягів та поліпшення структури експорту в напрямі збільшення в ньому питомої ваги високотехнологічної продукції.

Зусилля підприємств України мають бути спрямовані, з одного боку на збереження традиційних ринків збуту української продукції, а з іншого – на цілеспрямоване залучення нових перспективних ринків. Така позиція гарантує широкі можливості й варіанти доступу до різних регіональних ринків, забезпечує диверсифікацію торгівлі та капіталовкладень, зменшуючи тим самим залежність від головних торговельних партнерів. Зважаючи на потенційні можливості й переваги вітчизняного сільськогосподарського виробництва, кон'юнктурні особливості світових агропродовольчих ринків, специфіку географічного розташування та перспективи їх подальшого розвитку, сучасний стан зовнішньої торгівлі України продукцією сільськогосподарського виробництва.

Вирішенню проблем організації та взаємодії між бізнесом і державою сприятиме використання ресурсів Торгово-промислових палат, враховуючи перелік послуг, які відмітили респонденти як такий, що забезпечив би підтримку експорту на рівні Миколаївської області та забезпечив би співпрацю з Регіональною Торгово-промисловою палатою (табл. 6).

Таблиця 6 Перелік послуг Регіональної Торгово-промислової палати Миколаївської області, який на думку респондентів має забезпечити підтримку експорту

Послуги	Питома вага послуг, %
Результати моніторингу і оцінки експортних можливостей області	62,9
Інформаційно-консультаційна підтримка експортерів, зокрема і відповіді на запитання на електронну пошту, он-лайн відповіді тощо	81,5
Аутсорсинг зовнішньоекономічної діяльності (роз'яснення законодавства, логістичні послуги тощо)	92,6
Бенчмаркінг (поширення і впровадження передового досвіду, організація співпраці з передовими підприємствами за участі ВНЗ тощо)	66,7
Інше (використання на сайті Торгово-промислової палати калькулятора для розрахунку мита, митних зборів, акцизного податку аналогічно до калькулятора лізингу на сайті УКРАГРОЛІЗИНГУ; організація і проведення семінарів, круглих столів та інших заходів з розповсюдження передового досвіду провідних експортерів, тощо)	18,5

Особливостями такої роботи можуть бути питання взаємодії з різними державними та недержавними структурами у частині підтримки і стимулювання експорту, наприклад, щодо організації взаємодії у формі діалогу між митними органами і підприємницьким співтовариством.

Пропонується сформуванню на базі Регіональної Торгово-промислової палати Територіальний центр підтримки експортерів Миколаївської області, який матиме статус міжрайонного, що сприятиме експортерам у різних сферах зовнішньоекономічної діяльності, але у першу чергу виробникам сільськогосподарської продукції (підприємствам малого та середнього бізнесу, індивідуальним підприємцям – початківцям експортерам) із залученням різних професійних організацій у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Запропоновані функції такого центру, на нашу думку, доцільно впроваджувати на підставі перерозподілу функцій працівників Торгово-промислової палати. Такий центр є елементом державної системи підтримки і стимулювання експорту продукції підприємств агропродовольчого підкомплексу економіки, з поетапним фінансуванням спільно за рахунок

коштів державного, регіонального та місцевого бюджетів, галузевих спілок і асоціацій.

Доцільне також застосування аутсорсингу логістичних функцій підприємствами агропродовольчого підкомплексу, що допоможе розв'язати проблеми функціонування й розвитку шляхом скорочення логістичних витрат, прискорення адаптації до умов зовнішнього середовища, поліпшення якості продукції та послуг, зменшення ризиків, оскільки це дає змогу спростити організаційну структуру й організаційні процедури, оптимізувати структуру логістичних витрат і покращувати економічні результати, підвищувати маневреність внаслідок використання вивільненого потенціалу, концентруватися на стратегічних проблемах.

ВИСНОВКИ

У дисертації відображено теоретичні аспекти та запропоновано нове вирішення актуальних наукових завдань щодо розроблення та обґрунтування теоретичних, методичних і прикладних аспектів формування та розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу. Основні наукові та практичні результати дослідження дали підстави зробити такі висновки.

1. Розгляд термінології, щодо поняття «експортного потенціалу» свідчить про наявність великої кількості підходів у формуванні його сутності. Вивчення складових експортного потенціалу стає пріоритетним завданням управління підприємствами, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Проведений аналіз, а також урахування ознак допомагає уточнити його визначення, з якого випливає, що розвиток експортного потенціалу є структурною основою моделі сприяння економічному розвитку підприємств агропродовольчого підкомплексу економіки України, а процес формування та реалізації експортного потенціалу підприємства агропродовольчого підкомплексу являє собою систему стратегічного планування його експортної діяльності на основі оптимальних пропорцій розподілу між внутрішньо- і зовнішньоекономічною діяльністю наявних на підприємстві ресурсів, спрямовану на ефективну реалізацію всіх складових експортного потенціалу з метою завоювання заданих сегментів глобального ринку.

2. До експортного потенціалу відносяться такі основні елементи виробничого, трудового, ринкового, фінансового, інформаційного, інвестиційного та соціально-культурного, складові яких можуть бути використані для розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Експортний потенціал необхідно розглядати в системі економічного потенціалу

експортоорієнтованого агропродовольчого підприємства як невід'ємну його складову, кількісно виражену в обсягах поставок на експорт конкурентоспроможних продукції, послуг, об'єктів інтелектуальної власності.

3. Управління формуванням та реалізацією експортного потенціалу підприємства – має багаторівневу систему функцій, яка досліджується на макро-, мезо- і мікросередовищі з плануванням, організацією, мотивацією і регулюванням, спрямованим на досягнення максимально можливого результату виробничо-комерційної діяльності підприємства на зарубіжних ринках. При управлінні таким складним економічним об'єктом, як експортний потенціал підприємства, необхідний найбільш повний облік різноманітних факторів макро-, мезо- і мікрорівня, вплив яких обумовлено як впливом зовнішньої по відношенню до підприємства середовища, так і внутрішнім станом самого підприємства.

4. Агропродовольчий підкомплекс, займає значне місце в економіці країни. Максимального рівня, протягом аналізованого періоду, його частка у валовому внутрішньому продукті складала у 2003 р. і становила 32,5 %, мінімального у 2010 р. – 15 відсотків. В останні роки вона варіюється на рівні 17-19 відсотків. Питома вага основних засобів сільськогосподарського призначення складає в 2014 р. 2,5% від наявних в країні основних засобів. Частка найманих працівників аграрного сектора мала найвищий показник в 2003 р. – 19,9 відсотки. В 2014 р. простежується їх зменшення до 6,1 %, що вказує на певні упущення та прорахунки в діяльності аграрного сектора економіки. Такі зміни є свідченням необхідності пошуку резервів розвитку діяльності в цій сфері.

5. Забезпечення виробництвом, сьогодні, визначається в основному обсягом виробленої продукції, яка реалізується на місцевому ринку чи безпосередньо через комерційні структури, розміром ввезення та вивезення сільськогосподарської продукції. При цьому постійне постачання регіону продуктами сільськогосподарського виробництва передбачає безперебійне споживання основних видів цієї продукції, незалежно від коливань виробництва в країні або регіоні, кон'юнктури вітчизняного та світового продовольчих ринків. За період з 2005 р. по 2014 р. виробництво основних видів сільськогосподарської продукції значно підвищилося, збільшилося виробництво зернових, картоплі. До досліджених даних у 2014 р. не враховано показники тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції. Виробництво основних видів продукції не стоїть на одному місці, а забезпечує внутрішні потреби населення.

6. Миколаївська область володіє значним експортним потенціалом.

Близько 134 підприємств, організації та фірми займаються експортом сільськогосподарської та переробної продукції, а також 262 – імпортними операціями. Підприємства регіону підтримують ділові стосунки з партнерами 111 країн світу. Обсяг експортної продукції Миколаївської області на період 2013 року складає 1938,3 тис. дол. США (3,37 % до загального експорту країни) та імпоротної продукції – 861,6 тис. дол. США (1,23 % до загального імпорту країни). Головними підприємствами-експортерами сільськогосподарської продукції області є ТОВ СП «Нібулон», ТОВ «Грінтур-Екс» та інші, а підприємствами експортерами продуктів харчування, являються ФГ «Органік Системс», ТОВ «Сандора», ТОВ «Молочна компанія ДРУЖБА» та інші. В структурі експорту найбільшу питому вагу має реалізація продукції сільськогосподарського виробництва, а саме експорт зернових, олійних, технічних культур, та продукції переробки – томатна паста, соки та молочна продукція. Для проведення аналізу структури грошових надходжень до Миколаївської області з різних країн світу, нами було проведено групування підприємств агропродовольчого підкомплексу.

7. Обсяг експорту підприємств країни залежить від показників її конкурентоспроможності. Крім того, необхідно зазначити, що методик оцінки конкурентоспроможності економіки розроблено дуже багато. Протягом останніх десятиліть було надруковано ряд праць, які заклали основи оцінки конкурентоспроможності окремих країн, регіонів. Але не всі показники з тих, що використовуються, пристосовані до аналізу експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу. Це пов'язано і з специфічним спрямуванням методик оцінки, а також недостатністю статистичної бази. Обравши кілька показників та провівши їх кореляційний аналіз для продукції аграрних підприємств за допомогою Microsoft Office Excel 2007 ми виявили, що експортний потенціал країни залежить від показника – свобода торгівлі (Trade Freedom). Інтегральна оцінка експортної конкурентоспроможності підприємств країни, залишається досить складним завданням через не завершеність формування системи оцінки їх експортного потенціалу. Особливо проблема є актуальною для аграрних підприємств, через наявність різноманітних підходів до оцінки.

8. Формування кореляційної матриці дозволило визначити, що на експорт підприємств агропродовольчого підкомплексу в більшій мірі впливають такі основні показники як: середньорічна кількість працівників – 0,870, основні засоби – 0,867, власний капітал – 0,865, довгострокові зобов'язання – 0,897, найбільший зв'язок з поточними зобов'язаннями – 0,908. Чим вищі основні показники тим кращій взаємозв'язок з показником експорту. На реалізацію продукції за кордон переробних підприємств ми не

побачили залежності між обсягом експорту та іншими основними показниками, які були відображені при розрахунку матриці попередніх підприємств. Це говорить про те, що дані підприємства, які виробляють готову продукцію, мають низький обсяг експорту і залежність між іншими показниками не простежується. Проведені дослідження показали, що робота підприємств агропродовольчого підкомплексу на зовнішніх ринках передбачає формування і розвиток експортного потенціалу, в основі чого повинно бути покладено використання системного підходу до його оцінки.

9. Стан агропродовольчого підкомплексу економіки, зовнішньоекономічної діяльності підприємств зумовлюють об'єктивну доцільність формування Концепції проекту розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу. В контексті реалізації завдань особливо актуальним є реалізація блоку заходів, щодо безпеки харчових продуктів на європейському рівні. Адже, перш ніж потрапити на ринок Європи, товари повинні відповідати вимогам ЄС із захисту здоров'я людини та тварин, довкілля та прав споживачів. Продукція, на яку в державних стандартах та в інших нормативно-технічних документах є вимоги щодо безпеки для здоров'я і життя населення, підлягає обов'язковій сертифікації. Формування реалізація концептуальних засад розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу сприятиме підвищенню рівня доступу вітчизняних товарів до зовнішніх ринків, підвищенню ефективності зовнішньоекономічної діяльності підприємств.

10. В умовах розвитку ринкової інфраструктури особливого значення набуває розвиток так званої малої промисловості безпосередньо у місцях виробництва сировини – в підприємствах агропродовольчого підкомплексу. Доцільність поєднання переробки сільськогосподарської продукції на місцях з функціонуванням великої переробної промисловості підтверджується багатьма факторами. Нині особливого значення набуває необхідність збільшення виробництва продуктів харчування за рахунок повнішого використання сільськогосподарської сировини, усунення її втрат, забезпечення населення відповідних регіонів продуктами переробки сільськогосподарської сировини, яка в них виробляється, досягнення соціально однакових умов постачання сільського та міського населення продуктами переробки, зміцнення економічного стану господарств.

11. Забезпечення стабільного економічного розвитку світових товаровиробників, як основи поглиблення інтеграційних процесів в економіці кожної держави, вимагає збалансованості ринкового середовища, а від окремих виробників – підвищення ефективності виробництва і збуту продукції. Поступовий розвиток діяльності підприємств в значній мірі

визначається використанням переваг збутової кооперації, що є актуальним на сьогодні.

12. Експортноорієнтованими підприємствами являються не лише ті підприємства, які експортують продукцію за кордон, а і підприємства, які займаються вирощуванням продукції мають високі показники, але не мають можливості продавати свою продукцію на зовнішньому ринку. Для підтвердження ми обрали три не великих підприємства Новобузького району, а саме ПП «Кун», СГ ТОВ «Горизонт-Агро», ПОП «Подільське», які знаходяться близько один до одного. Пропонуємо об'єднати підприємства та на базі них створити переробний кооператив «Колосок», переробну продукцію якого в подальшому відправляти на експорт.

13. Після створення кооперативу частка грошової виручки від реалізації переробленої продукції буде становити 31 % по ПОП «Подільське» та ТОВ «Горизонт-Агро». При тому ПП «Кун» буде лише вирощувати зернові та соняшник та поставляти в кооператив, а переробкою будуть займатися підприємства партнери. Загальні показники по рентабельності виробництва продукції за участю в кооперативі «Колосок» підвищаться на 4,4 в.п., що дасть позитивний результат як для самого кооперативу так і для держави в цілому.

14. Для забезпечення продовольчої безпеки підприємств країни та активізації експорту продукції з вищим ступенем доданої вартості варто збільшити обсяги збуту борошномельної продукції на внутрішньому ринку та зовнішніх ринках шляхом співпраці з підприємствами-виробниками хліба та кондитерських виробів, наростити виготовлення круп'яної продукції та комбікормів, налагодити плідну співпрацю з лідерами кондитерської галузі та крупними торгівельними мережами. Можливе розширення географії поставок готової продукції до країн СНД (Білорусь та Туркменістан), Близького Сходу (Ірак, Ізраїль), Південно-Східної Азії (Малайзія, Філіппіни, Індонезія, Гонконг), Африки (Нігерія, Сьєрра-Леоне, Конго, Габон) та на Маршалові острови.

15. Необхідним для вирішення цілої низки проблем на державному, регіональному та місцевому рівнях є формування асоціативних об'єднань. В основу якого входить ведення моніторингу кон'юнктури світових товарних ринків, забезпечення статистичною інформацією, інформаційно-консультаційне сприяння, підготовка і перепідготовка кадрів, створення системи державного заохочення кращих учасників ЗЕД тощо. Ми запропонували сформувати територіальний центр підтримки експортерів, який є елементом державної системи підтримки і стимулювання експорту продукції підприємств агропродовольчого підкомплексу економіки, з

поетапним фінансуванням спільно за рахунок коштів державного, регіонального та місцевого бюджетів, галузевих спілок і асоціацій.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Пісоченко Т.С. Теоретичні аспекти формування експортного потенціалу аграрних підприємств / Т. С. Пісоченко // Збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Економічні науки. – 2011. – Вип. 8 (32). – С. 285-291.

2. Пшениченко А. С. Зовнішньоторгівельні операції на сільськогосподарських підприємствах Миколаївської області / А. С. Пшениченко, Т. С. Пісоченко // Економіст. – 2012. – № 2. – С. 61–62. *Особистий внесок автора – розглянуто обсяги експорту та імпорту товарів у Миколаївській області, а також динаміку обсягів експорту-імпорту товарів країн партнерів, які співпрацюють з Миколаївською областю (0,25 друк. арк.).*

3. Пісоченко Т. С. Сучасний стан експортного потенціалу Миколаївської області / Т. С. Пісоченко // Збірник наукових праць Черкаського державного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – Вип. 30 час. III. – С. 118–121.

4. Пісоченко Т. С. Використання переваг кооперації в розвитку зовнішньоекономічної торгівлі підприємств аграрного сектора / Т. С. Пісоченко // Агросвіт. – К: 2012р. – № 14. – С. 64–68.

5. Пісоченко Т. С. Реалізація потенціалу виробництва сільськогосподарської продукції у забезпеченні потреб внутрішнього ринку Миколаївської області / Т. С. Пісоченко // Культура народів Причорномор'я. Збірник наукових праць. – Крим, 2013 – № 263, Т. 2. – С. 198-202.

Статті у виданнях іноземних держав:

1. Писоченко Т. С. Оценка потенциала сельскохозяйственного производства Николаевской области в обеспечении потребностей внутреннего рынка / Т. С. Писоченко // Общество: политика, экономика, право. – Краснодар, 2014. – Вип. 1. – Режим доступу: <http://dom-hors.ru/issue/per/2014-1/pysochenko.pdf> (Видання включено до міжнародної науко метричної бази РІНЦ).

2. Писоченко Т. С. Экспортный потенциал Николаевской области / Т. С. Писоченко // Инновационные направления развития АПК и повышение конкурентоспособности предприятий, отраслей и комплексов – вклад

молодых ученнях : материалы XIV Междун. науч.-практ. конф. – Ярославль, 2011. – С. 293–295.

Праці, які відображають результати дисертації:

Препринт:

1. Пісоченко Т. С. Оцінка та напрями розвитку експортного потенціалу підприємств / Т. С. Пісоченко. – Миколаїв : МНАУ. – 2015. – 42 с. – (Препринт / МНАУ).

Матеріали конференцій:

1. Пісоченко Т. С. Особливості експортно-імпортних операцій підприємств Миколаївської області / Т. С. Пісоченко // Матеріали Причорноморської регіональної наук.-практ. конф. проф.-виклад. складу. – Миколаїв, 2011. – С. 9–10.

2. Пісоченко Т. С. Складові експортного потенціалу підприємств. / Т. С. Пісоченко // Інтеграційні процеси в АПК : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Миколаїв, 2011. – С. 86–87.

3. Пісоченко Т.С. Особливості формування експортного потенціалу аграрних підприємств України / Т. С. Пісоченко // Матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. присвяченої 195 річчю Харківського національного аграрного університету ім. В.В.Докучаєва. – Харків, 2011. – С. 109–110.

4. Пісоченко Т. С. Розвиток експортного потенціалу аграрних підприємств / Т. С. Пісоченко // Фінансово-економічні проблеми сучасного світу: шляхи і перспективи їх вирішення на мікро-, макро- та мегарівнях. : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених. – Кременчук, 2012. – С. 75–76.

5. Пісоченко Т. С. Роль експорту в збутовій кооперації / Т. С. Пісоченко // Кооперативний маркетинг в агробізнесі: проблеми і перспективи розвитку в Україні : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Житомир, 2012. – С. 283–286.

6. Пісоченко Т. С. Ретроспектива аграрного сектору / Т. С. Пісоченко // Матеріали Причорноморської регіональної наук.-практ. конф. проф.-викл. складу. – Миколаїв, 2012. – С. 86–88.

7. Пісоченко Т. С. Сутність експортного потенціалу / Т. С. Пісоченко // Аграрна наука XXI століття: реалізація та перспективи : матеріали II-гої міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – Дніпропетровськ, 2012. – С. 78–79.

8. Пісоченко Т. С. Стан та перспективи експортного потенціалу в Миколаївській області / Т. С. Пісоченко // Матеріали Причорноморської регіональної наук.-практ. конф. проф.-викл. складу. – Миколаїв, 2013. – С.

18–19.

9. Писоченко Т. Развитие экспортного потенциала Николаевской области / Т. Писоченко // Materialele Simpozionului Științific Internațional „Agricultura Modernă – Realizări și Perspective” consacrat aniversării de 80 de ani de la Înființarea Universității Agrare de Stat din Moldova – Chișinău : Centrul editorial UASM, 2013. – С. 164-165.

10. Сирцева С. В. Бренчмаркінг як інструмент удосконалення системи бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах / Т. С. Пісоченко // Розвиток бухгалтерського обліку: теорія, професія, між предметні зразки : матеріали ІХ Міжнар. наук.-практ. конф. присвяченої пам'яті професора Г. Г. Кірейцева. – К : ННЦ «ІАЕ», 2015. – С. 343–345 *Особистий внесок автора – особливості застосування брейчмаркетингу бухгалтерського обліку на сільськогосподарських підприємствах (0,13 друк. арк.).*

11. Пісоченко Т. С. Оцінка экспортного потенціалу сільськогосподарських підприємств Миколаївської області / Т. С. Пісоченко // Розвиток українського села – основи аграрної реформи України : матеріали Причорноморської регіональної наук.-практ. конф. проф.-викл. складу. – Миколаїв, 2014. – С. 17–18.

12. Пісоченко Т. С. Стан зовнішньоекономічної діяльності аграрних підприємств Миколаївської області / Т. С. Пісоченко // Матеріали Причорноморської регіональної наук.-практ. конф. проф.-викл. складу. – Миколаїв, 2015. – С. 30–32.

13. Дубініна М. В. Інвентаризація як одна із складових внутрішньогосподарського контролю сільськогосподарських підприємств / М. В. Дубініна, І. В. Ксьонжик, Т. С. Пісоченко // Стан та перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні : матеріали ІV Міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016. – 432с. (С. 331–332) *Особистий внесок автора – особливості проведення інвентаризації як складової внутрішнього контролю сільськогосподарських підприємств (0,13 друк. арк.).*

14. Пісоченко Т. С. Перспективи виробництва продукції з доданою вартістю / Т. С. Пісоченко // Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аудиту, оподаткування та фінансів в умовах глобалізації економіки : матеріали Всеукр. інтернет-конф. – Миколаїв, 2016. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://forum.mnau.edu.ua/index.php?topic=760.0>.

15. Пісоченко Т. С. Сертифікація експортоорієнтованої продукції підприємств агропродовольчого підкомплексу / Т. С. Пісоченко // Матеріали Причорноморської регіональної наук.-практ. конф. проф.-викл. складу. –

Миколаїв, 2016. – С. 30–32.

АНОТАЦІЯ

Пісоченко Т. С. Формування та розвиток експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Миколаївський національний аграрний університет, м. Миколаїв, 2017.

Дисертацію присвячено теоретико-методичному обґрунтуванню розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу. Визначено сутність, складові та необхідність розвитку експортного потенціалу підприємств, розкрито особливості формування та реалізації експортного потенціалу, а також методичні підходи до оцінювання експортного потенціалу.

Виявлено та охарактеризовано складові експортного потенціалу, проведено аналіз експортної діяльності, оцінка експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу України та зокрема Миколаївської області.

Сформовано концепцію розвитку експортного потенціалу підприємств агропродовольчого підкомплексу. Обґрунтовано перспективу активізації експортної діяльності підприємств агропродовольчого підкомплексу на основі переваг кооперації. Визначено методичні підходи до виявлення впливу показників конкурентоспроможності економіки держави на розвиток експортної діяльності підприємств агропродовольчого підкомплексу.

Ключові слова: експорт, експортний потенціал, додана вартість, сертифікація, аутсорсінг, кооперація, територіальний центр підтримки експортерів.

АННОТАЦИЯ

Писоченко Т. С. Формирование и развитие экспортного потенциала предприятий агропродовольственного подкомплекса. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Николаевский национальный аграрный университет, г. Николаев, 2017.

Диссертация посвящена теоретико-методическому обоснованию развития экспортного потенциала предприятий агропродовольственного

подкомплекса. Определены сущность, составляющие и необходимость развития экспортного потенциала предприятий, раскрыты особенности формирования и реализации экспортного потенциала, а также методические подходы к оценке экспортного потенциала.

Выявлены и охарактеризованы составляющие экспортного потенциала, проведен анализ экспортной деятельности, оценка экспортного потенциала предприятий агропродовольственного подкомплекса Украины и в частности Николаевской области.

Сформировано концепцию развития экспортного потенциала предприятий агропродовольственного подкомплекса. Обоснованно перспективу активизации экспортной деятельности предприятий агропродовольственного подкомплекса на основании преимуществ кооперации. Определены методические подходы к выявлению влияния показателей конкурентоспособности экономики государства на развитие экспортной деятельности предприятий агропродовольственного подкомплекса.

Ключевые слова: экспорт, экспортный потенциал, добавленная стоимость, сертификация, аутсорсинг, кооперация, территориальный центр поддержки экспортеров.

ANNOTATION

Pisochenko T. S. Formation and development of the export potential of agri-food subcomplex enterprises. – Manuscript.

Dissertation for obtaining the scientific degree of a Candidate of Economic Sciences, specialty 08.00.04 — Economics and Enterprise Management (by economic activity). – Mykolayiv State Agrarian University, Mykolayiv, 2017.

The dissertation is devoted to the theoretical and methodical substantiation of the export potential of agri-food subcomplex enterprises. The essence, constituents and the necessity of development of the export potential of enterprises are defined; peculiarities of formation and realization of the export potential, and methodical approaches to evaluating of the export potential are explained.

The dissertation suggests conceptual foundations of formation and realization of the export potential of agri-food subcomplex enterprises that is based on: standardization tools, product certification; criteria of the product processing degree and measures concerning ensuring of the effective management of foreign economic activity.

It is also considered methodological and applied bases of enterprises' classification in the context of their export activity and the scientific foundation of

the comprehensive assessment of the development level of the export potential of agri-food subcomplex enterprises.

Classification of processing enterprises by the nature of raw materials which are processed; destination of finished products; period of work during the year; duration of work during the day; method of producing of finished products; level of mechanization and automation of manufacturing processes, is improved.

Export activity of agri-food subcomplex enterprises is defined and substantiated based on challenges that are caused by the worldwide process of globalization.

The perspectives of the revitalization of export activity of agri-food subcomplex enterprises are substantiated based on benefits of cooperation. Methodical approaches to the identifying the influence of indexes of competitiveness of the state economics on the development of export activity of enterprises are considered.

Key words: export, export potential, value added, certification, outsourcing, cooperation, Territorial Export Support Center.

Підписано до друку 25.01.2017 р.
Формат 60x84 1/16 Друк офсетний.
Авт. арк. 0,9 Наклад 100 примірників.
Зам. № 16 від 26.01.2017 р. Ціна договірна

Надруковано ФОП
Швець В.Д. тел.: (066) 609-46-81
Свідотство суб'єкта видавничої справи серія
МК № 26 від 16.07.2013 р.